

Beliczay Erzsébet – Kiss Károly:

Wir schaffen das? – súlyos bajok a német közoktatásban

Az elmúlt hónapokban sorozatban jelentek meg cikkek a Spiegelben a német közoktatás bajairól, mígnem a március 18-i számnak ez lett a fő témája. Maga a borító is sokatmondó: omló vakolatú lepusztult osztályterem, és a cím: **Iskolafiaskó – Ahogyan Németország a gyerekek jövőjét elszúrja (Das Schul-Fiasko – Wie Deutschland den Kindern die Zukunft verbaut)**¹

2021-ben 47.500 fiatal hagyta abba az alapfokú oktatást záróvizsga nélkül; 45,6 mrd euró hiányzott a német iskolák megfelelő karbantartásából, felújításából és a tanárok 41 százaléka rész munkaidőben dolgozott. (Ez magasabb arány, mint bármely más foglalkozásban.) Állások ezrei nincsenek betöltve. A tanári állomány elöregedett – 37 százaléka 50 év fölötti. Az iskolák lepusztultak, hiányzik helyenként a szükséges technikai felszereltség, sorozatban maradnak el tanórák. Ez utóbbi a legtöbbször visszatérő panasz a cikkekben. A pandémiával még jobban nehezítve ez oda vezetett, hogy sokan 1-2 évvel később fejezik be a tanulmányaikat, ami nemcsak az egyénnek, de a munkaerő piac számára is káros. Egyesek szerint 2030-ra 14 ezer, más számítások szerint 80 ezer pedagógus fog hiányozni a közoktatásból. Az általános iskolai tanulók teljesítménye drámaian rosszabbodik, és a következő szinteken is romlik. Fiatal felnőttek tízezerszámra nem fejezik be az iskolát.

Az általános iskolák negyedik osztályában németből és matematikából a tanulók egyötöde nem éri el a minimum-követelményeket. A tanulók jó egyharmadára jellemző a „tanulási deficit” (Lernrückstände).

„Nem kétséges, hogy Németországban az oktatás újra katasztrófális állapotban van” – állapítja meg a Spiegel.²

¹ A főcikk címe egy szójáték: Az iskola szóban a tanítás h betűjét e-re cserélik, ami így ürességet jelent (Lehranstalt helyett Leeranstalt).

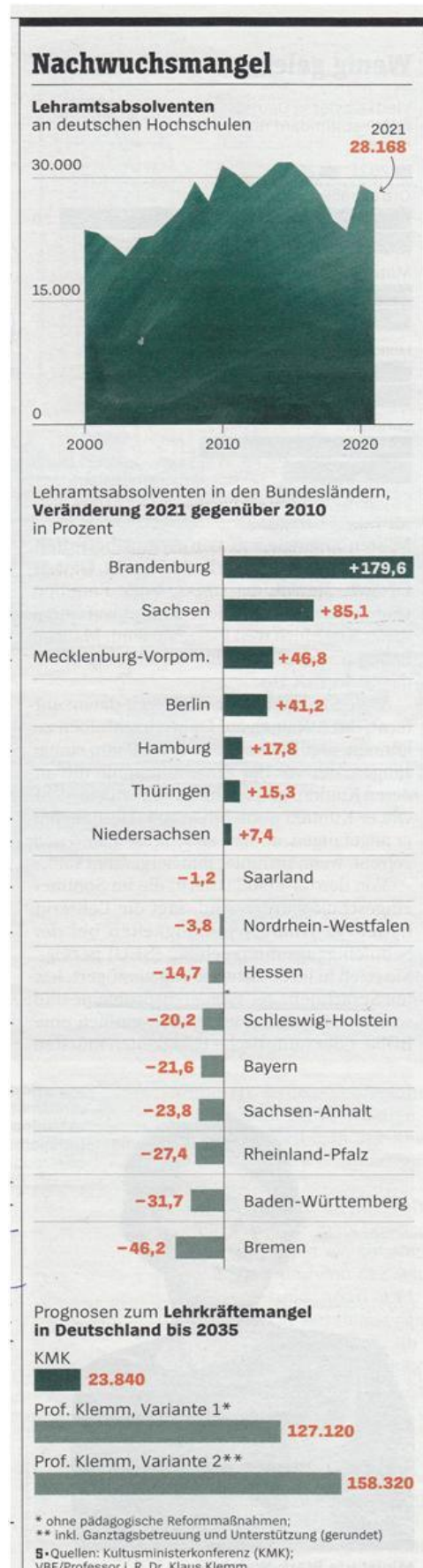
² Hasonlóan kritikus volt a helyzet a '70-es évek közepén az NSzK-ban.

Tanárképzés

(a 2010-es évek második felétől visszaesett)

Tanárképzés a tartományokban

A Tanárhiány várható nagysága 2035-ig

Ugyanakkor Németországban kimagaslóan magasak a tanári fizetések: 68.303 euró az éves jövedelmük, szemben pl. a francia tanárok 31.529 eurós jövedelmével. (Ez a német tanárok kezdő fizetése a középiskola I. kategóriában. De a közoktatás minden formáját tekintve a kezdő tanári fizetések 3620 és 4800 euró között vannak.) Ráadásul a tanári pálya Németországban ideális feltételeket kínál: köztisztviselői státuszt, a kinevezés szinte visszavonhatatlan, a tanárok egy magánbiztosító ellátását élvezik és a nyugdíjazás feltételei nagyvonalúak.

A fizetések tehát magasak, az anyagi és életpálya-feltételek kiválóak. De akkor mi lehet ennek a saját maguk, a németek által is katasztrofálisnak nevezett helyzetnek az oka? Egyrészt az állam – a béreken kívül – nem költ eleget a közoktatásra. Az új kormány hivatalbalépésekor meghirdette a „Zeitenwende”-t (a fordulatot), de ezt egyelőre csak a hadsereg érzi és a villanyáram és az üzemanyagok árának az ellenőrzésére terjed ki – írja a Spiegel. GDP-arányosan ugyanakkor a német állam kevesebbet költ oktatásra, mint más fejlett országok. A tanárképzés egyetemi feltételei sem megfelelőek; nem elegendő a képzési kapacitás.

A Spiegelben megjelent cikkek nem mondják ki nyíltan, de a közölt részletekből egyértelműen levonható a következtetés, hogy **a német közoktatás gondjai főként a migrációs háttérű tanulók nagy arányából származnak.**

A gyerekek és fiatalok mintegy 39 százaléka nem német anyanyelvű családban nevelkedik. Minden ötödik óvodás otthon nem németül beszél. A német nyelvet célzott programokkal kellene nekik tanítani, amihez jelenleg hiányoznak a megfelelő feltételek. A szakértők arról vitatkoznak, hogy megfelelő német nyelvtudás nélkül a gyerekeket nem lenne szabad iskolába engedni. Még az óvodában kötelező német nyelvvizsgát kellene tenniük. Egy szakmai vezető azt követeli, hogy állapítsanak meg migrációskvótákat az iskolákban, és az egyes osztályokban 35 százalékra korlátozzák a nem német származású gyerekek számát (!). – De akkor mi legyen az ezen felüli migráns-gyerekekkel? – kérdezik mások: maradjanak otthon? Egyes szegényebb városrészekben a migrációs háttérű gyerekek részaránya 80 százalék fölötti. A gyerekek 20-30 százaléka szegénységben nő fel, a szülőktől nem kapja meg a megfelelő segítséget, magatartási zavarokkal küszködik.

A helyzet a párhuzamos társadalmak kialakulásával fenyeget.

(Az előző ábrán az látható, hogy azokban a tartományokban a legmagasabb fokú a fiatalkori szegénység, ahol a bevándorlók aránya a legmagasabb.)

Vannak olyan elkötelezett tanárok, akik erejükön felül igyekeznek a hiányokat enyhíteni, a lelkiismeretükre hallgatva. Tanulságos kezdeményezés különféle területekről származó segéderőkkel, önkéntesen jelentkező szülőkkel a gyermekek felügyeletét, sportolását, szünidői foglalkozásait, étkezését támogatni. Sokak szerint a német oktatási rendszer teljes összeomlását jelenleg az önfeláldozó tanárok és segéderők munkája fékezi.

A Bertelsman Alapítvány megrendelésére készített kutatási jelentés szerint a gyerekvállalási kedv hiánya miatt 2080-ra 5,9 millióval csökken a munkaképes korú lakosság. Ha azonban a fiatalok többsége jobban képzett lesz, sokan az érettségit is leteszik, akkor ez a szám 1,3 millióval csökkenhet.

Említettük a német pedagógusok többi európai országokénál magasabb fizetését. A részadatok azonban nem ennyire szépek. Egyes helyeken akár 20-25 százalékkal többet kell tanítani, mint máshol. Ugyanakkor az is igaz, hogy a pedagógusok munkáját nem ellenőrzik megfelelően. Ez is a színvonal nagy szórásának egyik oka. (Külön cikkben említik azt a szinte hihetetlennek tűnő gyakorlatot, ahogy egyes államokban spórolnak a tanári fizetéseken. A tanítási szünet előtt egyszerűen felmondanak nekik, azzal, hogy szeptemberben újra munkához láthatnak.)

A német oktatási rendszer decentralizált, a tartományok hatáskörébe tartozik. A német polgárok 68 százalékanak viszont nem tetszik ez az „otatási föderalizmus”, azt szeretnék, ha az oktatás szövetségi hatáskörbe kerülne.

A további cikkekben még sok ellentmondásról, szokatlan megoldási javaslatról olvashatunk.

Miközben évek óta hangoztatják, hogy kevés a pedagógus, a német főiskolákra, egyetemekre, helyhiány miatt, csak kevesen tudnak bejutni.

Az is képtelenségnek tűnik, hogy a tanítási napokat heti négy alkalomra tervezik szűkíteni, illetve a 45 perces órákat 40 percre rövidíteni. Ösztönöznék a nyugdíjas pedagógusok további szolgálatát. Szinte gyakorlattá vált (*gang und gebe*), hogy az elsősorban természettudományi területekről hiányzó szaktanárok helyett az alapfokú oktatásban bármely más szakirányú pedagógus taníthat.

Optimistább hangulatú a beszélgetés a Der Spiegel 2023. február 11-i számában **Ewald Arenz** ismert íróval és pedagógussal.

A cikk címe: *A legrosszabbak azok a pedagógusok, akik nem hajlandók beismerni a hibáikat (Lehrer, die keine Fehler zugeben, sind die schlimmsten)*

Arenz heti 16 órában tanít egy nürnbergi gimnáziumban, és a fennmaradó idejében népszerű elbeszéléseket, színdarabokat, regényeket ír. Ez a „kint is/bent is” kettősség segíti abban, hogy őszintén mondhassa el véleményét a jelenlegi oktatásról.

A mai tanulóknak annyiban jobbak az esélyeik, hogy az oktatási intézmények jobban odafigyelnek a tanuláson kívüli helyzetükre is. A pedagógusok a rossz teljesítmények gyökereit keresve igyekeznek felderíteni, vajon a zilált családi háttér, a szegénység, az otthoni nevelés áll-e a magatartászavar, illetve az érdektelenség mögött.

Arenz szerint a gimnáziumban a tanárok a többi alap- és középiskoláknál jobb körülmények között taníthatnak, de sok tanár azért ég ki, mert túlbonyolítja a tanítást, a dolgozatok javítását, a felelősségét.

Problémát jelentenek a nagylétszámú osztályok is. Az ideális a 14 fős tanulócsoport lenne. Ehelyett, a tanárhányt sokszor az osztálylétszám emelésével próbálják mérsékelni.

A digitális oktatást és az ahhoz szükséges ismereteket szerinte egy kicsit eltúlozzák. Más szakmákban sokkal nagyobbak az ilyen irányú elvárások.

Megnehezítik a tanári munkát a tanulók egyre nyilvánvalóbb lelki problémái. A pedagógusokat nem készítik fel ezekre a nehézségekre (megjegyzés: csakúgy, mint nálunk sem). Szinte minden osztályban akad egy-egy elhízott gyerek, de tizből jó, ha egyen tudnak segíteni. A pandémia óta különösen megnőtt a szorongástól szenvedők száma. Egyes osztályokban már a tanulók harmada pánikba esik, ha egy önálló előadást kell tartani az osztálytársai előtt.

Megemlíti még a sportolás hiányát. A heti két tornaóra semmire sem elég. Néhány generációval ezelőtt a tanulók 20 kilométert gyalogoltak napi átlagban. Ma ehelyett 10 órán át ülnek, és legfeljebb egy szendvicsért állnak néha fel. Még egy börtönben is többet mozognak a rabok.

Veszélyes, hogy különösen a migrációs háttérrel rendelkező, de gyermekeiket gimnáziumba járató, ambiciózus szülőknek túlzottak az elvárásaik a gyerekek tanulmányi eredményeivel kapcsolatban. Holott nem a kudarcokra kellene fókuszálni, lustasággal vádolni őket. Ezek ugyanis gyakran szorongáshoz, evészavarokhoz vezetnek. Inkább fel kell fedezni és erősíteni a gyermekek egyes területeken tanúsított sikereit, képességeit.

Idézzük dr. Lőrincz Katalin, a Pannon Egyetem munkatársának ide illő véleményét:

„Az emberi tudást, a szellemi teljesítményt különböző módszerekkel, például PISA-teszttel mérik, ám egyéb, az intelligenciára vonatkozó tényezők is megkerülhetetlenek. Az érzelmi intelligencia sokat elárul a krízisekre, változásra, megváltozott körülményekre való reakcióról, a boldogságra való képességről, míg a kulturális intelligencia a nyitottság, befogadás, együttműködés jele. A fenntarthatóbb világ érdekében mindháromra szükség lenne”

A mai gyerekek különösen nehéz korszakot élnek át a pandémia, az infláció, az orosz/ukrán háború miatt. Az önbizalmukat, az optimizmusukat kell erősíteni, azt, hogy a fiatalság tüze minél tovább melegítse őket.

Felhasznált irodalom:

Der Spiegel Nr. 12 / 18.3.2023. Das Schul-Fiasko. Wie Deutschland den Kindern die Zukunft verbaut

- Die Leer Anstalt. Silke Fokken et al.
- Jugendliche, „Es is erstaunlich dass viel so ruhig bleiben” – Gespräch mit Aladin El Mafaalani
- Technik. Mein Lehrer, der Roboter. Jonas Fedders, Miriam Olbrish
- Leitartikel. Mütter sind keine Allzweckwaffen

Der Spiegel Nr. 7 / 11.2.2023. „Lehrer, die keine Fehler zugeben, sind die schlimmsten”. Gespräch mit Ewald Arenz

Der Spiegel Nr. 51 / 17.12.2022. „Da haben die Erwachsenen nicht aufgepasst” – Gespräch mit Bettina Stark Watzinger

Der Spiegel Nr. 31 / 30.7.2022. Bildung. Die Fundamente wackeln. Silke Fokken, Armin Himmelrath

Bp, 2023. április 4.